

בענין ברכת אורח

פ' עקב תשס"ז

#1 מס' ברכות מו. - אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: בעל הבית בוצע ואורח מברך, בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה, ואורח מברך כדי שיברך בעל הבית. מאי מברך, יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא; ורבי מוסיף בה דברים: ויצלח מאד בכל נכסיו, ויהיו נכסיו ונכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ואל ישלוט שטן לא במעשי ידיו ולא במעשי ידיו, ואל יזדקק לא לפניו ולא לפנינו שום דבר הרהור חטא ועבירה ועון מעתה ועד עולם.

#2 מס' ברכות נה. - ואמר רב יהודה, שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם: מי שנותנין לו ספר תורה לקרות ואינו קורא, כוס של ברכה לברך ואינו מברך, והמנהיג עצמו ברבנות. ספר תורה לקרות ואינו קורא - דכתיב (דברים ל) כי הוא חייך וארך ימך. כוס של ברכה לברך ואינו מברך - דכתיב (בראשית יב) ואברכה מברכך. והמנהיג עצמו ברבנות - דאמר רבי חמא בר חנינא: מפני מה מת יוסף קודם לאחיו - מפני שהנהיג עצמו ברבנות.

#3 רש"י שם - ואברכה מברכך - והמברך ברכת המזון מברך לבעל הבית.

#4 כף החיים או"ח רא
מברך דכתיב ואברכה מברכך. ופרש"י ז"ל וסמךך בה"א
מברך לבע"כ עכ"ל. וסב"א מ"א סק"ד וכה"כ וא"כ
דוקא צאורה הדברים אמורים וזכום בה"א עכ"ל. וגר"א
לדקדוק דגם צאיכא כוס כל אחד מברך לעצמו
כמ"ס סימן קפ"ג אות ל"ז ליכא חששא דהא גם אס יקח
אחר הכום יכול הוא ג"כ לברך את בע"כ. וכ"כ סח"ס
אות י"ז. ועיין לעיל אות י"ט:

#5 ספר אבודרהם ברכת המזון - ואמרינן בפרק שלשה שאכלו (מו, א) שהאורח מברך המזון כדי שיברך לבעל הבית. וכתב הירחי שיש סמך לדבר ממה שכתוב ואכלת ושבעת וברכת את לרבות בעל הבית. וכתב הרא"ש ואפילו בעל הבית גדול מן האורח אורח מברך. ומ"מ אם בעל הבית רוצה לוותר על ברכתו יברך בעצמו:

#6 ספר אליהו רבה או"ח - סימן קפ"ז - כשאוכל על שולחנו ואוכל מלחמו, איתא בירושלמי וברכת את לרבות בעל הבית

#7 דברים ח"י - וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאֲרֶז הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לְךָ:

#8 תורה תמימה שם - את ה' - את - לרבות ברכה לבעל הבית [אבודרהם]: זה הוא סמך למה דקיי"ל בברכות מ"ו אי דאם יש אורח בסעודה מברך הוא כדי שיברך לבעה"ב, ומסמך זה על לשון את דנדרש בעלמא לענין טפל...ואף הכא הברכה לבעה"ב היא בערך טפלה לברכה להקב"ה, יען כי גם טובו של בעה"ב מהקב"ה בא. ועיין באו"ח סי' ר"א ס"א מנוסח הברכה וכעת נוהגין שזוכרין ענין זה בברכות הרחמן הוא יברך את בעה"ב וכו', ותימא שאין אומרים הברכה כנוסחתה בגמרא:

#9 רמב"ם הל' ברכות ב:ז - ברכה רביעית צריך להזכיר בה שלש מלכיות, וכשמברך האורח אצל בעל הבית מוסיף בה ברכה לבעל הבית, כיצד אומר יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא וכו', ויש לו רשות להוסיף בברכת בעל הבית ולהאריך בה.

#10 שו"ע או"ח רא:א - גדול מברך, אפילו בא בסוף; ואם רצה ליתן רשות לקטן לברך, רשאי; והני מילי כשאין שם אורח, אבל אם יש שם אורח, הוא מברך אפילו אם בעל הבית גדול ממנו, כדי שיברך לבעל הבית. ומה ברכה מברכו, יהי רצון שלא יבוש ולא יכלם בעל הבית הזה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ויצליח בכל נכסיו, ויהיו נכסיו מוצלחים וקרובים לעיר, ולא ישלוט שטן במעשי ידיו, ואל יזדקק לפניו שום דבר חטא והרהור עון מעתה ועד עולם. ואם בע"ה רוצה לוותר (פירוש שאינו רוצה להקפיד) על ברכתו, ולברך ברכת המזון בעצמו, רשאי. הגה: והוא הדין שיכול ליתן לברך למי שירצה (ב"י בשם אוהל מועד).

#11 משנה ברורה רא:ה - ומה ברכה מברכו וכו' - בספר לחם חמודות תמה למה אנו משנים נוסח הברכה דבעה"ב ממה שנאמר בש"ס:

#12 הגדת ברכת יעבץ - ולנע"ד נראה שהטעם שהשמיטוה הוא מפני שבאירופה היתה גזירת המלכות כמה מאות שנה שהיהודי אינו יכול להיות בעל הבית על קרקע, והמובן שלנכסים היינו קרקע כמש"כ רש"י לברכות מו: , ונמצא שהברכה היתה משמע כלועג לרש ולא כברכה, ועכשיו שת"ל נשתנה המצב ודאי יש לעשות כתיקון חז"ל

#13 שו"ע הרב או"ח רא:ד - במה דברים אמורים שהחכם קודם לכהן וכהן ללוי ולוי לישראל לברך ברכת המזון כשכל המסובין הם בעלי בתים ואין שם אורח או שכולם אורחים ואין שם בעל הבית מיסב עמהם אבל אורח ובעל הבית אפילו בעל הבית הוא כהן וגדול בחכמה האורח מברך כדי שיברך לבעל הבית

#14 ערוך השולחן אורח חיים סימן רא:ג - ופשוט הוא דעכשיו שכל אחד מברך ברהמ"ז מחוייב כל אורח לברך ברכה זו אף שלא כיבדו בעה"ב בברכת הזימון [ואולי עתה לא אמרינן כלל דאורח מברך דזיל בתר טעמא ודו"ק]:

**שאלה: ברכה לבעה"ב בברכת המזון אם
היא חובה לכל אחד.**

ברמב"ם וש"ע מפורש שאורח מחוייב להוסיף ברכה לבעה"ב בברכה רביעית דברכת המזון, ונראה שזהו חיובא מעיקר הדין ושייך לעיקר ברכה רביעית דברכת המזון, שכן מפורש ברמב"ם פ"ב דברכות (ה"ז) "ברכה רביעית צריך להזכיר בה שלש מלכיות, וכשמברך האורח אצל בעה"ב מוסיף בה ברכה לבעה"ב כיצד אומר יהי רצון שלא יבוש בעל הבית בעולם הזה ולא יכלם לעולם הבא וכו' ויש לו רשות להוסיף בברכה בעל הבית ולהאריך בה", הרי מדמה חובת ג' מלכיות להוספת ברכה לבעה"ב, ששניהם מעיקר ברכה רביעית דברכת המזון, והם חובה שתיקנו נוסח מיוחד לברכה רביעית כשאורח מברך, וכמדומני שכך שמעתי ממרן הגרי"ס זצ"ל (הגאב"ד דבריסק), אבל ע"ש בכ"מ דנראה שכל ההוספה רשות ויוצאין בברכה לבעה"ב לחוד ומוסיף כפי הנוסח כרצונו, ולזה העירוני שבברכה הרחמן הוא יוצא מדינא שמברך גם בעה"ב הזה וכו' ככל מכלל וכו' ויוצא כבר עיקר החיוב מדינא דגמרא, ולכן רבים לא נהגו היום לברך בעה"ב בנוסח יהי רצון הנ"ל, ולא עברו דינא דגמרא, שמעיקר הדין יוצאין בבהמ"ז שלנו כשמברך בעה"ב בהרחמן וכמ"ש. (ואף שבמ"ב סימן ר"א סק"ה הביא שבלחם חמודות תמה למה משנים מנוסח ברכת בעה"ב שבגמרא מ"מ בשעה"צ ס"ק י"ד משמע שעיקר הדין יוצאין בהרחמן וכמ"ש). (ולפי זה בשבת שיש מסיימין בלעולם אל יחסרנו שאין אומרים בקשות בשבת, חסר בברכת האורח שחיובו מפורש בגמרא וצריך להוסיף עכ"פ הרחמן הוא יברך בעה"ב הזה וכו').

ולענין אמן אני מסופק, שהנה בסוף ברכת האורח בודאי ראוי לענות אמן, שעכ"פ שייך לברכה רביעית, אבל בסוף כשאומר אל יחסרנו, אולי כשיש אורח אינו ראוי לענות שם, דכשיש אורח אין זה סוף הברכה, אלא יענה בגמר כל הברכה דהיינו אחר סוף ברכה לבעה"ב, ולכן לכאורה ראוי רק אז לברך אמן בסוף ברכת האורח לבעה"ב ולא בלעולם אל יחסרנו אם מוסיף ברכה לבעה"ב, אבל המנהג שבכל אופן עונים גם אמן אחר לעולם עם אל יחסרנו, וצ"ל שנתקבל ברכת האורח כהוספה ולא מגוף הברכה.

ומסופר בימי הגר"א זצ"ל שחסיד אחד בא אצלו להשתדל לסייע לו להשיא בנותיו, ושמע מהגר"א זצ"ל שענה אמן אחרי לעולם אל יחסרנו, ומיהר להודיע לבני ביתו אוצר שמצא והיינו אמן אחרי אל יחסרנו, ועזב מהר מווילנא להודיע להם, והדברים צ"ב וזהו חידוש, שמסברא אמינא דאמת שלעולם אל יחסרנו הוא הסוף, אבל אם רצה להוסיף

מוסיף, ואז סוף הברכה כשגומר, ושוב אין לומר אמן אחר אל יחסרנו, רק כשגומר ואומר "בברכה שלימה ונאמר אמן", וגם בזה כמדומני ששמעתי מהגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שהעיר בזה.

אמנם מאירים לנו דברי הגר"א זצ"ל לסמוך עליו ולומר אמן כשם שמברכין אחר בונה ירושלים לחלק בין דאורייתא לדרבנן, כאן עונין אמן אחר לעולם אל יחסרנו להראות שחלוק מקודם, שמעכשיו אינו אלא מנהג.

ומיהו גם באורח כיון שאינו אומר בברכת האורח ויהי רצון אלא יהי רצון נראה שראוי לומר אמן בסוף אל יחסרנו וגם בסוף ברכת האורח שמברך מיד אחר כך כמו ברכה הסמוכה לחברתה.

#16 שו"ת דברי שלום ח"ד ס' טז

מה ששאל דברכת האורח לבעל הבית שהביא בש"ע אורח סימן ר"א ס"א, אי מותר לאמרו בשבת, הלא זה כמו מבקש לרכיב בשבת דאסור ע"כ.

אלל בעה"ב איך אין זה נוסח התפלה בכל יום ויום, מימ נראה לי דאם אוכל אלל בע"ב בשבת ורוצה לומר נוסח הזה שפיר יכול לאומרו ואין בזה איסור דשאיילת לרכיב בשבת.

הנה באמת אין נוהגין לברך ברכה ונוסח הארוך הזה המובא שם סעיף א' מגמרא ברכות מ"ז ע"א. ועי' במח"ס שם שהביא מספר י"ח שתמה באמת למה לא אומרים ברכה זו המובא בגמרא, ואנו נוהגין לברך בעה"ב בנוסח שנדפס בדרכי יצחק את בעה"ב הזה וכו' ככלל ולא לפרט כל הלשון של הברכה. וממילא לומר ברכה זו אין זו איסור דזה כמו נוסח תפלה.

דהנה האבודרס פ"י דברי חז"ל דאין אומרים תפלת י"ח בשבת דאין שולחין לרכיב בשבת, דלא אטרחינהו רבנן היינו שלא ינטער בשבת מפני שהם שאלת לרכיב ואם יבא לו חולה יחזירו דרפאנו וינטער וכיז בלקוטי מהרי"ח סדר תפלת ערבית בשם התנחומא ריש פ' וארא עיי"ש. ועיי"ש שהביא מהמג"א סימן רפ"ח דאינו איסור שאלת לרכיב אלל כשמבקש על חולי או פרנסה שיש לער לפניו וכו' ובענין כחז בשם לבוש דאין איסור אלל כשמבקש שייל ד' אותנו מלרה, משאי"כ כשמבקש שיתן הקב"ה טובה יותר מותר גם בשבת ועיין בש"ח ס"ד, דאין איסור אלל להתפלל על דבר שהוא לורך היום כגון חולה אלל כשמבקש על להבא מותר וכו' עיי"ש.

ועי' בירושלמי שבת פרק אלו קשרים על דאיתא שם בזב"ל תני אסור לתבוע לרכיב בשבת, ר' זעירא שאל רבי חייה בר זבא, מהו מימר רעיו פרנסיו בשבת אלל עופס ברכות כך הן, ע"י בקרבן העדה שם, נוסח הברכה כך הוא ואין לשנות מחול לשבת שלא יתבלבל בדברתו. ממילא נוסח זה אומרים כל יום ויום לכן מותר בודאי לומר גם בשבת. ועיין במטה אפרים סימן תקפ"ד סעיף י"א לענין אבינו מלכנו שאין אומרים בשבת ועיי"ש בקצ"ה המטה ממורי הגאון הלדיק אבי"ד מאד ז"ל ס"ק כ"ד דלא דמי לשאר תחינה וסליחות שאומרים ב"כ באמנע התפלות, דהוי עופס הברכות משאי"כ אבינו מלכנו שאינו באמנע התפלה אין אומרים. אלל נוסח זה שהוא באמנע ברכת המזון שפיר יאמר גם בשבת. ויש נוהגין שלא לומר בשבת בברכת המזון רק עד הסיום אל יחסרנו, ואפשר שחוששין להאי דינא שלא לבקש לרכיב, אלל אנו נוהגין לברך את כל ברכת המזון בשבת כבחול, ואין חשש הכיל כמו שכתבתי.

עכ"פ היוצא לנו מכל זה דעיקר האיסור לבקש לרכיב בשבת הוא כדי שלא יבא לידי לער בשבת צעת שיבקש על פרנסתו המעוטה ועל החולה וכדומה יכנס לער בלבד, והאדם לריך לחשוב בכניסת שבת כאלו כל מלאכתו כבר נעשה ונגמר לעובדה, ואם יבקש בשבת על פרנסתו יחזיר מכל לרותיו ויגרום לו לערא בשבת ויבעל מעונג שבת וכו'.

ואף מי שרוצה לברך את בעה"ב דוקא בנוסח המבואר בגמרא ובש"ע ס"י ר"א הכיל וכן הביא בסידור יעב"ץ הנוסח הא"ך לברך האורח כהנוסח המבואר בגמ' ובש"ע הרי דיש אומרים נוסח ההוא, ואין אומרים אותו תדיר רק כשאוכל

ובל זה אם מתפלל בעדו ובעד בני ביתו אלל אם מתפלל ומברך את בעה"ב שנתן לו לאכול לא יגרום לער כלל הלא הבעה"ב יש לו ליתן גם לו ובפרט כיון שאין מבקש על עצמו לא יחזיר לעצמו את פרנסתו ולער ולא יבא לידי לער. עכ"פ נראה לי דמי שמבקש ברכה על חזירו לא יבא לידי לערא, ובפרט דאינו מבקש רק מצרכו ומקיים מצוה לשמוע דברי חכמים לברך את בעה"ב. ועי' ביצמות דף כ' ע"א אמר אביי מצוה לשמוע דברי חכמים ושומר מצוה לא ידע דבר רע ולא יבא לידי לער, ומותר לברך את בעה"ב בנוסח הגמ' ג"כ כנלע"ד.